

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

өзгерістер қонақ үй ішіндегі тамақтандыру орындарына да тікелей байланысты болып келеді. Заман өзгере келе, сұраныс та көбее бастайды.

Қорытындылай айтсақ, Қазақстанның қонақжайлылық индустриясындағы тамақтандыру қызметінің болашағы жарқын болатынына, әлі де қарқынды дамитынына сенімдіміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Бисекөв Ә.Т. «Қонақ үй шаруашылығы: оқулық» - Астана қ. Астана полиграфия баспасы, 2013, 141б
2. Бисекөв Ә.Т. «Қонақ үй шаруашылығы: оқулық» - Астана қ. Астана полиграфия баспасы, 2013, 144б
3. «Орналастыру орындары қызмет көрсеткен келушілер саны» - stat.gov.kz Астана қ., 2022ж
4. «Молодой учебный» // «Издательство «Молодой Ученый», 2022 жыл, 192 бет

УДК 338.48

ІШКІ ТУРИЗМДІ ЖОСПАРЛАУ МЕН АУМАҚТЫҚ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІН ТАЛДАУ

Каиржан Арлан, Өмір Даниал, Укенов Асылжан

jakupov-alt@mail.ru

«Туризм» ББ 1 курс студенттері, Л. Н. Гумилев ат. ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі - Жакупов А.А.

Қазіргі заманғы Туризм индустриясы әртүрлі бизнес секторларында бәсекелесетін әлемге әйгілі бағыттардың (кластерлердің) кең ауқымында жұмыс істейді. Туризм саясатының түпкі мақсаты - олар бәсекелесетін әр секторда нақты бәсекелестік артықшылықтарды дамыту болып табылады.

Қазақстанның экономикалық үрдістерін, сондай-ақ қазақстандық туристердің әдеттері мен уәждемелерін келтірілген талдауға сәйкес, бүгінгі күнмен салыстырғанда 2022 жылға қарай ішкі туризм шеңберінде келу саны шамамен 4,5 млн. адамды құрауы тиіс деп болжауға болады. Қазақстандық туристерді көбірек тарту және оларды елде қалдыру үшін өнімдердің құрылымын және әсіресе қызмет көрсету сапасын өзгертуге тура келеді. Екінші жағынан, бұл туризмнің ел экономикасына айтарлықтай әсер етеді, өйткені бүкіл ел бойынша саяхаттаушылардың шығындары бүгінгіден әлдеқайда жоғары болады.

Ішкі туризмді жоспарлау мен аумақтық ұйымдастырудың шетелдік тәжірибесін талдау. Қазақстанның туристік бағыт ретіндегі позициясын жақсарту үшін, әсіресе шетелдік туристерді тарту үшін, бір жағынан, елдің бәсекелестік артықшылықтары, екінші жағынан, саланың негізгі секторларында туристік өнімдер мен қызметтердің ұқсас түрлерін ұсынатын осындай бағыттар туралы ақпарат туризмді дамытудың негізі болуға тиіс. Біздің зерттеуіміз Қазақстан ұсынатын туристік өнімдерді ұсынатын және өңірлік-салалық тәсіл тұрғысынан негізгі бәсекелес өңірлер болып табылатын Қазақстанға іргелес аумақтармен шектесетін өңірлерді қамтиды [1].

Қазақстанда туризмді дамытудың негізгі құндылығын білдіретін 6 негізгі сектор

анықталды, өйткені олар стратегиялық даму үшін де, ықтимал қысқа мерзімді пайда үшін де қуатты әлеуетті қамтиды: жағажай-курорттық демалыс, таулар мен көлдер, белсенді демалыс және шытырман оқиғалар, МІСЕ, демалыс күндері турлар, мәдени туризм.

Бұл 6 негізгі сектор туризмді дамыту бағдарламасының 5 кластерімен байланысты: Каспий облысы, Астана кластері, Алматы кластері, Шығыс Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан (Жібек жолы).

Қазақстан жағдайында оң тәжірибені тираждау мүмкіндігін бағалау. Қазақстанды халықаралық нарықта одан әрі танымал ету жолындағы негізгі кедергілер дамуға инвестициялардың жетіспеушілігі, заңдық және өзге де әкімшілік кедергілер (әсіресе визалық жүйе), толық әзірленбеген туристік өнімдер мен көлік мүмкіндіктері, білімнің жетіспеушілігі, жарнамалық материалдардың сәйкес емес деңгейі, халықаралық қонақ үй желілерінің жеткіліксіз болуы және баға мен сапа арақатынасының нашарлығы болып табылады. Көптеген табиғи нысандар ақпаратсыз туристер үшін қолжетімді емес [2].

Бүгінгі таңда Қазақстанға барудың негізгі мотиві іскерлік сапарлар болып табылады. Алматы мен Астана еліміздің ең көп баратын орындары болып табылады. Табиғи байлықтардан басқа, елдің мәдени мұрасы да Қазақстанның активі болып табылады, алайда ол туралы жеткілікті ақпарат жоқ (1-сурет).

Жалпы, Ресейден келетін әлеуетті келушілер үшін «сіз не көруге болады» және «ол жерге қалай жетуге болады» туралы қазақстандық ақпараттың жоқтығын атап өтуге болады. Қазақстанның басқа туристік бағыттарымен салыстырғанда рейстердің төмен пайызына, сондай-ақ Қазақстанға туристік бағыт ретінде кері әсерін тигізетін инфрақұрылымдық стандарттар деңгейінің төмендігіне қатысты басқа да пікірлер.

Қазақстан туризмін дамытудың қазіргі жағдайының жалпы сипаттамасы. Дүниежүзілік экономикалық форум (ДЭФ) тобы жариялаған 2013 жылғы саяхат және туризм секторының бәсекеге қабілеттілік индексі (Travel and Tourism Competitiveness Index 2013) бойынша әлем елдерінің рейтингінде Қазақстан 2011-2013 жылдар аралығында бес позицияға көтеріліп, 88-ші орында тұр. Қоршаған ортаның жай-күйін, туризмнің дамуын, коммуникация және байланыс жүйесін сипаттайтын көрсеткіштер жақсарды [3].

Ел ішінде саяхаттайтын азаматтардың көпшілігі оларды іскерлік мақсатта немесе туыстары мен таныстарына бару үшін жасайды. Демалу орнын таңдау мүмкіндігі болған жағдайда, қазақстандықтардың көпшілігі өз демалыстарын Қазақстаннан тыс жерлерде өткізуді жөн көреді.

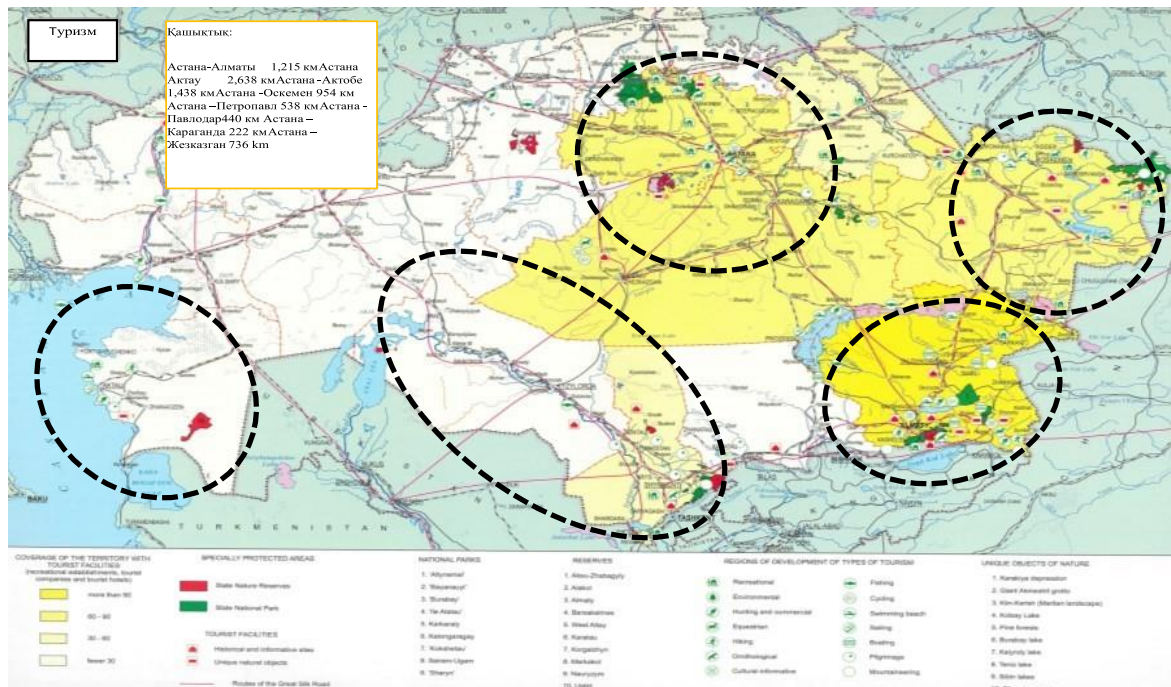
2013 жылдан 2018 жылға дейінгі кезеңде қызмет көрсетілген келушілер санының және іске асырылған жолдамалар санының абсолютті мәндері жалпы өсті. Бірақ қызмет көрсетілген келушілердің жалпы санынан және сатылған жолдамалардың жалпы санынан ішкі туризмнің үлесі 30% - дан аз. Бұл ретте 2018 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңде бұл көрсеткіштер төмендеу үрдісіне ие.

Келушілердің ең көп санына орналастыру орындары мен мәдениет мекемелері қызмет көрсетеді. Осылайша, қызмет көрсетілген келушілердің жоғары көрсеткіштері демалыс мекемелеріне баратын экскурсанттар мен рекреанттардың есебіне байланысты қалыптасады. Тікелей туристік фирмалар қызмет көрсететін туристер саны небәрі 203 мың адамды құрайды (ішкі туризм бойынша қызмет көрсетілген келушілер санының 0,4 %) [4].

Қазақстан Республикасында болашақ дамудың ықтимал векторларының көпшілігін құрайтын төрт негізгі қала бар, оларды әлеуметтік және экономикалық тұрғыдан да бөлуге болады: солтүстікте Астана және Ақтөбе қалалары бар «Оңтүстік белдеу» «Индустриалды белдеу». Алматы және Шымкент қалалары.

Қазақстанның туристік көрікті жерлерінің базасы: Алматы облысы (Алматы қаласымен бірге) барлық басқа аймақтардағы туристік орындардың ең көп санына, сондай-ақ ірі және әлі пайдаланылмаған ресурстарға (таулар, көлдер және мәдени орындар) ие; одан кейін Шығыс

Қазақстан, Ақтөбе (Астана қаласымен) және Орталық Қазақстан; Оңтүстік Қазақстан туристік инфрақұрылымның тығыздығы бойынша, сондай-ақ қолда бар көрікті жерлерінің пайдаланылмаған әлеуеті бойынша үшінші деңгейлі аймақ; Айтарлықтай туристік-рекреациялық-материалдық базасы жоқ Каспий теңізі (Маңғыстау облысы) нарықты дамытудың айтарлықтай әлеуеті бар әлеуетті даму аймағы ретінде қарастырылуы тиіс.

Сурет 1. Қазақстанның перспективалы туристік орталықтарының карта-схемасы
Дереккөз: республиканың экономикалық даму және сауда министрлігі

Осы карта негізінде Қазақстан өңірлеріндегі ішкі туризмді дамытудың перспективалық картасы жасалды. Бағалау бойынша Солтүстік және Шығыс Қазақстанның ландшафттары даму жағынан ең үлкен әлеуетке ие болғанын көреміз.

Қорытынды. Теңізге шыға алмайтын ең ірі мемлекет Қазақстан өзінің тарихи дамуының негізі ретінде өзен-көлдерге жақын суы мол аймақтарды таңдады. Көрікті орындардың көпшілігі (бар да, әлеуетті де) табиғатпен байланысты, бірақ сонымен бірге Қазақстанның оңтүстігінде ең алдымен Жібек жолына қатысты тарихи-мәдени орындарды табуға болады. «Жібек жолы» бағдарламасы аясында ЮНЕСКО-ға қосымша 10 нысанның индикативтік тізіміне енгізу үшін өтініш беру жоспары бар.

Тұтастай алғанда, көрікті жерлер, ең алдымен, ұсынылатын қызметтердің сапасы мен әртүрлілігі жағынан аз талап етілетін ішкі нарыққа бағытталған. Көбінесе туристердің осы немесе басқа нысанды неғұрлым қарқынды пайдалануына кедергі келтіретін Инфрақұрылым проблемаға айналады.

Туризмнің ел экономикасына экономикалық әсері туристік экспорт пен импорттан туындайтын елден және елге бағытталған ақша ағындарының көрсеткіштері арқылы көрінеді. Туристік қызметтер экспортынан түсетін табыстың көп бөлігі келген шетелдік туристерден, сондай-ақ келген елдегі отандық көлікке және басқа да қызметтерге билеттерді сатудан түседі. Елдің туристік импорты оның азаматтарының шетелдік сапарлар кезінде жұмсаған ақшасынан, олардың болу елдеріндегі көлік шығындары мен басқа да қызметтерін төлеуінен,

сондай-ақ туризм индустриясының шетелдік инвесторларына дивидендтер төлеуінен тұрады. Туристік қызметтер экспортынан елдің табысы мен туристік қызметтер импортының құны арасындағы айырмашылық теріс (тапшылық) және оң болуы мүмкін туристік төлем балансын білдіреді [7].

Әлемдік тәжірибеде туризм негізінен мыналарға жіктеледі: кіру, шығу және ішкі, ал кіру туризмі шетел валютасы түсімдерінің негізгі генераторы болып саналады, сондықтан Қазақстандағы туризмнің түрлік құрылымын зерделеу қажет. Қазақстан Республикасының туристік саласының құрылымы әлемдік салаға ұқсас және 3 құрамдас бөліктен тұрады: шығу; ішкі; кіру. Туристік саланың даму деңгейін бағалау үшін осы компоненттердің сандық көрсеткіштерін талдаймыз.

Табиғи-географиялық жағдайлар мен ресурстарды, сондай – ақ аумақтың басқа да аймақтық ерекшеліктерін жан-жақты зерттеу және бағалау рекреациялық экономиканың дұрыс дамуының маңызды шарттары болып табылады. Факторлардың жиынтығы бойынша осы аумақта туризмнің қандай түрлерін неғұрлым ұтымды дамыту керектігін анықтау қажет. Қолда бар әлеуетті іске асыру туризмнің дамуын тежейтін проблемаларды шешуге жүйелі және кешенді көзқарас жағдайында ғана мүмкін болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Окончательный отчет по разработке системного плана развития туризма Республики Казахстан. - Астана, 2012. – 930 с.
2. www.europe.unwto.org /UNWTO Publications
3. Ердаuletов С.Р., Ақтымбаева А.С., Айжолова Г.Р. Причины, сдерживающие создание современной индустрии туризма Республики Казахстана // Материалы международной научно-практической конференции «Современная наука: тенденции развития». – Будапешт, 5-7 июля, 2013. - С. 201-221.
4. Есимжанова С. Экономика и статистика / Журнал: Перспективы развития казахстанского рынка туруслуг. -Алматы, 2007 - №1 - С. 25-32.
5. Ердаuletов С.Р. География туризма: история, теория, методы, практика. – Алматы: Ғалым, 2000. – 120 с.
6. Артемьев А.М., Абдреева Ш.Т. Новые перспективы внутреннего туризма в Казахстане// Материалы международной научно-практической конференции «География в современном мире: теория и практика» – Ташкент, 2006. – С. 22-29.
7. Окончательный отчет по разработке концепции регионального развития территориальной организации внутреннего туризма Республики Казахстан. - Астана, 2014. – 207 с.

УДК 338.46

ҰЛЫТАУ ОБЛЫСЫНЫҢ ТУРИСТІК ТАРТЫМДЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ІШКІ ТУРИЗМГЕ ЫҚПАЛЫ

Қайсар Айжан Жұмабекқызы

kaisar.aizhan@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

«Туризм» кафедрасының магистранты,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – PhD, доцент м.а. А.Т. Тлеубаева